

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Министерство на правосъдието на Република България, mjs.bg. Разрешението за повторно публикуване на този неофициален превод е предоставено единствено за целите на включването му в базата данни HUDOC на ЕСПЧ.

© Ministry of Justice of the Republic of Bulgaria, mjs.bg. Permission to re-publish this non-official translation has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

ЧЕТВЪРТО ОТДЕЛЕНИЕ

ДЕЛО ПОНОМАРЬОВИ срещу БЪЛГАРИЯ

(Жалба № 5335/05)

РЕШЕНИЕ

Тази версия е поправена на 30 август 2011 г. според чл.81 от Правилника на Съда

СТРАСБУРГ

21 юни 2011 г.

ОКОНЧАТЕЛНО

28/11/2011

Решението става окончателно при обстоятелствата по член 44, § 2 (с) на Конвенцията. Може да бъде предмет на редакторска преработка.

По делото „Пономарьови срещу България“,

Европейският съд по правата на човека (Четвърто отделение), на заседание в състав:

Николас Браца, *Председател*,
Лех Гарлицки,
Лиляна Мийович,
Свер Ерик Йебенс,
Здравка Калайджиева,
Небойша Вучинич,
Винсент А. Де Гаetano, *съдии*,

и Лоурънс Ърли, *Секретар на отделението*,

След като заседава при закрити врата на 31 май 2011 г.,

постанови следното решение, прието на указаната по-горе дата:

ПРОЦЕДУРА

1. Делото е заведено по жалба (№ 5335/05) срещу Република България, подадена в Съда на основание на член 34 от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи („Конвенцията“) от двама руски граждани, г-н Анатолий Владимирович Пономарьов и г-н Виталий Владимирович Пономарьов („жалбоподателите“), на 8 февруари 2005 г.

2. Жалбоподателите са представлявани от г-н В. Стоянов, адвокат, практикуващ в Пазарджик, България. Българското правителство („Правителството“) е представлявано от неговия Агент, г-жа М. Димова, от Министерство на правосъдието.

3. Правителството на Руската федерация, след като е информирано за своето право да встъпи в делото (член 36 § 1 от Конвенцията и член 44 § 1 от Правилника на Съда), заявява в писмо от 25 декември 2007 г., че не желае да се възползва от тази възможност.

4. Жалбоподателите твърдят по-специално, че са дискриминирани, тъй като, за разлика от българските граждани и определени категории чужденци, са били принудени да плащат такси, за да учат средно образование.

5. С решение от 18 септември 2007 г. Съдът обявява жалбата за частично допустима. С решение от 10 февруари 2009 г. той заличава част от жалбата от своя списък с дела и обявява допълнително част от нея за недопустима, а останалата част – за допустима.

6. Жалбоподателите и Правителството са внесли допълнително писмено становище (член 59 § 1 от Правилника на Съда).

7. По-късно жалбата е прехвърлена на Четвърто отделение на Съда след промяна в състава на отделенията на Съда на 1 февруари 2011 г.

8. На 3 май 2011 г. Председателят на Четвърто отделение решава да не уважи искането на жалбоподателите тяхната самоличност да не бъде публично разкривана (член 47 § 3 от Правилника на Съда).

ОТНОСНО ФАКТИТЕ

I. ОБСТОЯТЕЛСТВА ПО ДЕЛОТО

A. Предистория по делото

9. Първият жалбоподател, г-н Анатолий Пономарьов, е роден на 15 юни 1986 г. в Кустанай, в Казахската съветска социалистическа република (сега Република Казахстан). Неговият брат, вторият жалбоподател, г-н Виталий Пономарьов, също е роден там на 6 юни 1988 г. През 1990 г. двамата се преместват в Москва, Руската федерация, със своята майка, г-жа А.П., гражданка на Русия. През 1992 г. майка им се развежда с техния баща, г-н В.П., също гражданин на Русия. Местонахождението на последния остава неясно; изглежда възможно той да се е установил в друга държава, вероятно Германия. Изглежда, също така, че жалбоподателите не са поддържали контакт с баща си след развода.

10. На 6 август 1993 г. майката на жалбоподателите се жени за гражданин на България. През 1994 г. семейството се установява в Пазарджик, България. Майката на жалбоподателите получава след това разрешение за постоянно пребиваване въз основа на своя брак с български гражданин и жалбоподателите получават право да пребивават в България въз основа на разрешението на майка им.

11. През 1994 г. жалбоподателите са записани в българско основно училище, а по-късно – в средни училища. И двамата по всяка вероятност говорят български език свободно.

12. Майка им е безработна от 1998 г. Съпругът ѝ е притежавал малко интернет кафене, което по всяка вероятност е затворено от властите през 2005 г.

13. На 15 юни 2004 г. г-н Анатолий Пономарьов става на осемнадесет години и съответно трябва да получи самостоятелно разрешение, за да продължи да пребивава законно в България. През септември 2004 г. той се свързва с имиграционните власти и е информиран, че, за да получи разрешение за постоянно пребиваване, първо трябва да напусне България, да получи специална виза от българско посолство в чужбина, да се върне в страната и да подаде заявление за разрешение за временно пребиваване; само тогава би могъл да подаде заявление за разрешение за постоянно пребиваване.

14. На 28 септември 2004 г. Консулският отдел на Министерство на външните работи информира г-н Анатолий Пономарьов, че от министерството не настояват той да напусне страната, за да получи специална виза, и че би могъл да получи такава в България. След това жалбоподателят подава заявление за разрешение за постоянно пребиваване. Тъй като той обаче не е в състояние да събере парите, необходими му да плати изискуемите такси (в размер общо на малко повече от 1 300 български лева (BGN)), имиграционните власти връщат заявлението му на 22 февруари 2005 г., без да го разглеждат.

15. През октомври 2005 г. двамата жалбоподатели, твърдейки, че нямат имущество или доходи, молят Комисията по опрощаване на несъбираеми държавни вземания, създадена от Президента на Републиката, да се откаже от таксите и на двамата. На 31 май 2006 г. Комисията отхвърля техните молби, като заявява, че дълговете им не изглеждат несъбираеми.

16. Междувременно, на 17 февруари и 8 март 2006 г., миграционните власти информират жалбоподателите, че са им предоставени разрешения за постоянно пребиваване и ги канят да си ги вземат. На 11 май 2006 г. жалбоподателите плащат исканите такси и получават документи, удостоверяващи, че те имат разрешения за постоянно пребиваване. Г-н Анатолий Пономарьов плаща сума в общ размер на 1 375,26 лева, а г-н Виталий Пономарьов – сума в общ размер на 1 415,26 лева. Те успяват да съберат парите, като теглят банков кредит.

Б. Учебни такси на г-н Анатолий Пономарьов

17. На 9 февруари 2005 г., когато г-н Анатолий Пономарьов завършва последната година от своето средно образование, началникът на Областния инспекторат по образованието към Министерството на образованието пише до директорката на неговото училище, като отправя запитване дали жалбоподателят е платил учебните такси, които дължи като чужденец без разрешение за постоянно пребиваване, и ако не, дали са предприети мерки за събирането им. Два и половина месеца по-късно, на 26 април 2005 г., инспекторатът по образование в Пазарджик провежда среща с директорката. На тази среща, на която присъстват и представители на имиграционните власти, се провежда обсъждане дали следва да бъдат предприети стъпки за привеждане в действие на параграф 4, ал. 3 от допълнителните разпоредби на Закона за народната просвета от 1991 г. (виж параграф 32 по-долу) по отношение на жалбоподателя.

18. На 28 април 2005 г. директорката нарежда на жалбоподателя да заплати такси в размер на 800 евро, като, ако не направи това, ще му бъде забранено да посещава часовете и няма да му бъде издадено

свидетелство за завършване на учебната година. Тя се позовава на решение на министъра на образованието от 20 юли 2004 г., в което се посочват таксите, дължими от чужденци, които са записани в български образователни заведения съгласно горепосочения параграф 4, ал. 3.

19. Жалбоподателят оспорва по съдебен ред заповедта на директорката. На 5 юли 2005 г. Пазарджишкият окръжен съд отменя частично и потвърждава частично заповедта. Той установява, че не е имало индикации, че жалбоподателят има разрешение за постоянно пребиваване. Поради това той може да продължи да учи единствено ако заплати изискуемите такси. Фактът обаче, че не ги е платил, не означава, че не следва да му се издаде свидетелство, че е завършил предишната учебна година, при условие че сумата все пак може да се събере от него. Поради това, тази част от заповедта е незаконна.

20. И жалбоподателят, и директорката обжалват. На 13 юни 2006 г. Върховният административен съд (реш. № 6381 от 13 юни 2006 г. по адм. д. № 10496/2005 г., ВАС, V о.) потвърждава решението на съда от по-долна инстанция. Той изцяло споделя неговите мотиви и добавя, че фактът, че междувременно първият жалбоподател е получил разрешение за постоянно пребиваване (виж параграф 16 по-горе) означавал единствено, че той е можел да посещава български училища безплатно за в бъдеще. Тъй като обаче към процесния период той не е имал статут на постоянно пребиваващ, той е бил задължен да плати изискуемите такси. Що се отнася до издаването на свидетелство за завършване на съответната учебна година, постановеното от съда от по-долна инстанция решение е вярно, тъй като плащането на таксите е предварително условие за посещаване на учебни занимания, но неплащането не може да служи като основание за отказ да бъде издадено свидетелство, ако въпросното лице вече е завършило годината.

21. Очевидно училището на жалбоподателя на практика не го е възпрепятствало да посещава учебните занимания, но издаването на дипломата му за средно образование е забавено с почти две години, което, на свой ред, забавя записването му в университет.

В. Производство по съдебно обжалване на решението на министъра

22. Отделно от това, г-н Анатолий Пономарьов обжалва решението на министъра за въвеждане на такси от 20 юли 2004 г. (виж параграф 18 по-горе). Той твърди, наред с другото, че е дискриминационно да се иска от чужденците да плащат такси, за да посещават български училища.

23. На 10 януари 2006 г. (реш. № 349 от 10 януари 2006 г. по адм. д. № 5034/2005 г., ВАС, V о.) тричленен състав на Върховния административен съд отхвърля жалбата. Той констатира, наред с другото, че привилегиите, давани въз основа на гражданство, са честа практика в много държави. Освен това член 14 от Конвенцията не забранява изрично дискриминацията на това основание. Ако е предвидено от закон или международен договор, различното третиране на лицата въз основа на тяхното гражданство не представлява дискриминация. Освен това чужденци с разрешения за постоянно пребиваване не трябва да плащат учебни такси. Жалбоподателят обаче не е доказал, че притежава такова разрешение.

24. По жалба на жалбоподателя петчленен състав на Върховния административен съд потвърждава решението на съда от по-долна инстанция на 13 юни 2006 г. (реш. № 6391 от 13 юни 2006 г. по адм. д. № 2249/2006 г., ВАС, петчленен с-в), като напълно се съгласява с неговите мотиви.

Г. Учебни такси на г-н Виталий Пономарьов

25. На 31 октомври 2005 г., когато г-н Виталий Пономарьов е в предпоследна година от своето средно образование, директорката на неговото училище му нарежда да заплати такси в размер на 1 300 евро, като, ако не направи това, го застрашава недопускане до учебни занятия и неиздаване на свидетелство за завършване на учебната година.

26. Жалбоподателят обжалва по съдебен ред тази заповед, като твърди, наред с другото че тя е нарушила правата му по Конвенцията. На 4 април 2006 г. Пазарджишкият окръжен съд отхвърля жалбата му. Той не открива индикации, че жалбоподателят има разрешение за постоянно пребиваване или че тече процедура по издаването на такова. Поради това той може да продължи да учи единствено ако плати изискуемите такси. Според съда това не нарушава правото му на образование, тъй като чужденците могат да посещават български училища, при условие че са платили изискуемите такси.

27. Жалбоподателя обжалва. На 13 декември 2006 г. (реш. № 12503 от 13 декември 2006 г. по адм. д. № 6371/2006 г., ВАС, V о.) Върховният административен съд потвърждава решението на съда от по-долна инстанция. Той отбелязва, че, тъй като жалбоподателят междуременно е получил разрешение за постоянно пребиваване (виж параграф 16 по-горе), той може да посещава българско училище безплатно в бъдеще. Тъй като обаче към процесния момент той не е имал статус на постоянно пребиваващ, е задължен да плаща изискуемите такси.

28. На 20 март 2007 г. директорката на училището на жалбоподателя го приканва да плати 1 300 евро за своето обучение през учебната 2004/05 година и същата сума за обучението му през учебната 2005/06 година.

29. Изглежда, че жалбоподателя на практика не е бил възпрепятстван да посещава учебни занятия през периода 2004-06 г. Той твърди, че му е било попречено да прави това за определен период от време, но съдът, разглеждащ граждански иск от неговото училище срещу него (виж параграф 30 по-долу), установява, след като преглежда наличните доказателства в това отношение, че той е посещавал училище без прекъсване през този период.

30. На 6 юни 2007 г. училището на жалбоподателя завежда иск срещу него, претендирайки плащане на дължимите такси. В решение от 18 февруари 2008 г. Пазарджишки районен съд уважава иска и осъжда жалбоподателя да плати на своето училище 2 600 евро плюс лихва. Той констатира, че жалбоподателят дължи тази сума, тъй като към процесния момент не е имал разрешение за постоянно пребиваване, което да му дава право да се учи безплатно. След жалба от жалбоподателя на 7 май 2008 г. Пазарджишки окръжен съд отменя решението на съда от по-долна инстанция и отхвърля иска. Училището внася жалба на правно основание. На 25 ноември 2008 г. Върховният касационен съд приема жалбата, за да я разгледа, и в решение от 29 април 2010 г. (реш. № 1012 от 29 април 2010 г. по гр. д. № 3446/2008 г., ВКС, I г. о.) отхвърля решението на Пазарджишки окръжен съд и уважава иска, като осъжда жалбоподателя да заплати на училището равностойността на 2 600 евро плюс лихва (общата сума възлиза на 6 394,45 лева) и 350 лева за разноски. Той отбелязва, наред с другото, че изискването определени категории чужденци да плащат учебни такси произтичало пряко от приложимото право.

II. РЕЛЕВАНТНО ВЪТРЕШНО ПРАВО

А. Конституцията от 1991 г.

31. Релевантните разпоредби на Конституцията от 1991 г. гласят следното:

Член 26, ал. 2

„Чужденците, които пребивават в Република България, имат всички права и задължения по тази Конституция с изключение на правата и задълженията, за които Конституцията и законите изискват българско гражданство.“

Член 53

„1. Всеки има право на образование.

2. Училищното обучение до 16-годишна възраст е задължително.

3. Основното и средното образование в държавните и общинските училища е безплатно. При определени от закона условия образованието във висшите държавни училища е безплатно. ...“

Б. Законът за народната просвета от 1991 г.

32. Съгласно член 6 от Закона за народната просвета от 1991 г., образованието в държавни и общински училища е безплатно. Параграф 4, ал. 1 от допълнителните разпоредби на Закона позволява на всички чужденци да се запишат в български училища. Тяхното образование също е безплатно, ако те: а) имат разрешение за постоянно пребиваване (параграф 4, ал. 2, както е първоначално въведен в сила през 1991 г.); б) са записани съгласно решение на Министерския съвет или международни споразумения, които предвиждат това (същата разпоредба, изменена през 1998 г.); или в) са в задължителна училищна възраст (под шестнадесет години) и родителите им работят в България и са граждани на държава – членка на Европейския съюз или на Европейското икономическо пространство или на Швейцария (същата разпоредба, изменена през май 2006 г.; изменението има за цел да въведе в българското право разпоредбите на Директива 77/486/ЕИО на Съвета относно образованието на децата на мигриращи работници и влиза в сила в деня на присъединяването на България към Европейския съюз – 1 януари 2007 г.). Чужденци, които не попадат в нито една от тези категории, трябва да плащат такси в размерите, определени от министъра на образованието. Постъпленията от тези такси се използват единствено за нуждите на образователните заведения, в които се обучават съответните лица (параграф 4, ал. 3, изменен през 1998 г.).

III. РЕЛЕВАНТНО МЕЖДУНАРОДНО ПРАВО

33. Членове 2 § 1 и 28 § 1 от Конвенцията на ООН от 1989 г. за правата на детето (ратифицирана от България на 3 юни 1991 г.) гласи в релевантната си част следното:

Член 2 § 1

„Държавите - страни по Конвенцията зачитат и осигуряват правата, предвидени в тази Конвенция, на всяко дете в пределите на своята юрисдикция без каквато и да е дискриминация, независимо от расата, цвета на кожата, пола, езика, религията, политическите или други възгледи, националния, етническият или социалният произход, имущественото състояние, инвалидност, рождение или друг статут на детето или на неговите родители или законни настойници.“

Член 28

„Държавите - страни по Конвенцията, признават правото на детето на образование и с оглед на осъществяването на това право във все по-голяма степен и при еднакви възможности те по-специално трябва:

(а) да направят началното образование задължително и безплатно за всички;

(б) да насърчават развитието на различни форми на средно образование, включително общо и професионално образование, като ги направят достъпни и на разположение за всяко дете и вземат подходящи мерки, като въвеждането на безплатно образование и предоставяне на финансова помощ в случай на необходимост;

(в) да направят висшето образование достъпно за всички на основата на способностите и с всички подходящи средства;

...“

34. Член 13 от Международния пакт за икономически, социални и културни права (ратифициран от България на 21 септември 1970 г.) гласи следното:

„1. Държавите - страни по този пакт, признават на всяко лице правото на образование. Те приемат, че образованието трябва да бъде насочено към пълното развитие на човешката личност и на съзнанието за нейното достойнство, както и да засили зачитането на човешките права и основни свободи. Те приемат освен това, че образованието трябва да дава възможност на всички лица да играят полезна роля в едно свободно общество, да насърчава разбирателството, търпимостта и приятелството между всички народи и всички расови, етнически и религиозни групи и да подпомага дейността на Организацията на обединените нации за поддържането на мира.

2. Държавите - страни по този пакт, признават, че да се постигне пълното осъществяване на това право:

(а) основното образование трябва да бъде задължително, безплатно и достъпно за всички;

(б) средното образование в различните му форми, включително техническото и професионалното образование, трябва да се направи общодостъпно с всички подходящи средства и по-специално с постепенното въвеждане на безплатното образование;

(с) висшето образование трябва да се направи достъпно за всички на равноправна основа, според способностите на всеки чрез всички подходящи средства и по-специално чрез постепенно и все по-широко въвеждане на безплатното обучение;

(д) елементарното образование трябва да се насърчава или засилва, доколкото е възможно, за онези лица, които не са получили или не са завършили пълния курс на своето основно образование;

(е) трябва да се осъществява активно развитието на училищната мрежа на всички степени, установяването на задоволителна система за отпускане на стипендии, както и непрекъснато да се подобряват материалните условия на преподавателския персонал.

...“

35. Член 17 от ревизираната Европейска социална харта (ратифицирана от България на 7 юни 2000 г., която приема шестдесет и два от нейните деветдесет и осем параграфа, включително член 17 § 2 по-долу), гласи следното в своята релевантна част:

„С цел да осигурят ефективното упражняване на правото на децата и младежите да израстват в среда, която създава условия за пълното разгръщане на личността им и техните физически и умствени възможности, договарящите страни се задължават, пряко или в сътрудничество с обществени и частни организации, да вземат всички необходими и подходящи мерки, насочени към:

...

2. предоставяне на безплатно основно и средно образование на децата и младежите, както и насърчаване на редовната посещаемост в училище.“

IV. РЕЛЕВАНТНО СРАВНИТЕЛНО ПРАВО

36. Въз основа на материалите, с които разполага Съдът по отношение на двадесет и шест държави – членки на Съвета на Европа, изглежда, че в седемнадесет държави (Белгия, Кипър, Република Чехия, Естония, Франция, Германия, Италия, Латвия, Люксембург, Нидерландия, Португалия, Русия, Словения, Испания, Швейцария, „бивша югославска република Македония“ и Обединеното кралство), основното и средното образование са безплатни и достъпни за всички лица, които живеят или пребивават в страната, независимо от техния имиграционен статус или имиграционния статус на техните родители. Определени категории чужденци трябва да плащат такси за своето основно и средно образование в Малта и само за своето гимназиално образование в Дания, Полша и Румъния. В пет държави (Хърватска, Монако, Словакия, Турция и Украйна), известен брой граждани, които не са граждани на съответните държави могат да срещнат затруднения при записване в училища заради своя нерегламентиран статут.

37. Продължителността на задължителното образование е различна в различните държави членки, от осем години в долния край на скалата до тринадесет години в горния ѝ край. В единадесет държави задължителното образование продължава осем или девет години, в десет държави то продължава десет или единадесет години и в пет държави продължава дванадесет или тринадесет години. Може да се каже обаче, че в огромната част на двадесет и шестте проучени държави, задължителното образование обхваща основното и прогимназиалното образование, като ученикът обичайно завършва задължителното си образование на около шестнадесетгодишна възраст. По принцип това е случаят при първите две групи, които заедно представляват двадесет и една държави. Броят години е различен във всяка държава според възрастта, на която задължителното образование започва, а не толкова според възрастта,

на която то приключва. Гимназиалното образование е задължително само в по-малка част от проучените държави (Белгия, Люксембург, Португалия, „бивша югославска република Македония“ и Украйна).

38. Испанският конституционен съд е разгледал въпроса за правото на образование след навършване на задължителна училищна възраст за чужденци без право на пребиваване. Испански закон, уреждащ правата и свободите на чужденците и тяхната социална интеграция, е изключил чужденците без право на пребиваване от правото на образование след навършване на задължителна училищна възраст. Конституционният съд, в решение № 236/2007 от 7 ноември 2007 г., обявява това изключение за противоконституционно, тъй като то лишава непълнолетни лица, които са без документи или лица, които нямат постоянно местожителство, от достъп до образование след навършване на задължителна училищна възраст. Съдът постановява, че това дали непълнолетните са или не са законно пребиваващи, не е критерий за предоставяне на правото на образование след навършване на задължителна училищна възраст, което е част от правото на образование, защитено от член 27 от Испанската конституция. Той отбелязва, че правото на образование не е ограничено до основното образование и че се прилага и спрямо последващо образование след навършване на задължителна училищна възраст. Съдът се позовава на член 2 от Протокол № 1 към Конвенцията и на факта, че съгласно член 1 от Конвенцията първият се прилага *ratione personae* спрямо всяко „лице“, включително лица, които нямат постоянно местожителство или които са незаконно пребиваващи чужденци.

39. През 1982 г., по делото *Plyler v. Doe* (457 U.S. 202), в който деца имигранти в щата Тексас се оплакват, че са лишени от правото на безплатно образование заради липсата си на документи, Върховният съд на САЩ решава, с пет на четири гласа, че изискването незаконно пребиваващите чужденци – за разлика от гражданите на страната и законно пребиваващите чужденци – да заплащат училищни такси ги лишава от равната защита на законите, което е в противоречие с Четиринадесетата поправка на Конституцията на САЩ.

V. РЕЛЕВАНТНИ МАТЕРИАЛИ НА СЪВЕТА НА ЕВРОПА

40. В Резолюция 1509 (2006), приета на 27 юни 2006 г. и озаглавена „Човешките права на нелегалните мигранти“, Парламентарната асамблея на Съвета на Европа изразява становището, че „всички деца имат право на образование, което се отнася до нивата на основното и средното училище, в държавите, където това образование е задължително. Образованието следва да отразява тяхната култура и език и те следва да имат право на признание, включително чрез удостоверяване, на постигнатите стандарти“ (точка 13.6).

VI. РЕЛЕВАНТНИ СТАТИСТИЧЕСКИ ДАННИ

41. Данни, публикувани от Департамента на ООН по икономически и социални въпроси, отдел „Население“ (*Тенденции в изменението на числеността на международните мигранти: Обзор за 2008 г.*, налични на <http://esa.un.org/migration/>), показва, че през 2010 г. е имало 107 245 имигранти в България, представляващи 1,4% от населението. Според същия източник годишният темп на изменение на числеността на мигрантите в България между 2000 и 2010 г. е 0,6%.

42. Данни, публикувани от Международната организация по миграция (*Миграцията в България, профил на страната 2008 г.*, налични на <http://publications.iom.int/bookstore/>), показват, че през 2006 г. в България е имало 55 684 чужденци с разрешения за постоянно пребиваване. Според същия източник, броят на чужденците, разглеждани като незаконно пребиваващи в страната, е както следва: 400 през 2002 г., 454 през 2003 г., 877 през 2004 г. и 1 190 през 2005 г.

43. По данни, публикувани от Националния статистически институт на България (налични на <http://www.nsi.bg/>), броят ученици в гимназиалния курс през периода 2003-10 е, както следва: 166 995 през учебната 2003/04 година; 170 482 през учебната 2004/05; 170 462 през учебната 2005/06 година; 167 988 през учебната 2006/07 година; 163 050 през учебната 2007/08 година; 156 978 през учебната 2008/09 година; и 148 627 през учебната 2009/10 година. Огромното болшинство от тях (всички без около 3 500 годишно) са записани в държавни училища. Изглежда няма данни колко от тях не са български граждани или относно техния имиграционен статут. От друга страна, налице са данни за гражданството на студентите във висшите учебни заведения (университети и еквиваленти учебни заведения). Броят на българските и чуждестранните студенти в тези заведения през периода 2003-10 г. е бил както следва: 215 682 българи и 7 952 чужденци през учебната 2003/04 година; 224 530 българи и 8 300 чужденци през учебната 2004/05 година; 229 649 българи и 8 652 чужденци през учебната 2005/06 година; 244 816 българи и 9 060 чужденци през учебната 2006/07 година; 251 000 българи и 9 110 чужденци през учебната 2007/08 година; 260 826 българи и 9 472 чужденци през учебната 2008/09 година; и 273 202 българи и 10 034 чужденци през учебната 2009/10 година.

ПРАВНИ ИЗВОДИ

I. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 2 ОТ ПРОТОКОЛ № 1, РАЗГЛЕЖДАН САМОСТОЯТЕЛНО И ВЪВ ВРЪЗКА С ЧЛЕН 14 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

44. Жалбоподателите се оплакват, че са били дискриминирани, тъй като, за разлика от българските граждани и чужденците с разрешение за постоянно пребиваване, е трябвало да плащат такси, за да продължат своето средно образование.

45. Тъй като твърдяното дискриминационно отношение е в основата на тяхното оплакване, Съдът счита за уместно да го разгледа първо по член 14 от Конвенцията, във връзка с член 2 от Протокол № 1 (виж, *mutatis mutandis*, *Darby v. Sweden*, 23 октомври 1990 г., § 28, Серия А no. 187; *Pla and Puncernau v. Andorra*, no. 69498/01, § 42, ECHR 2004-VIII; и *Oršuš and Others v. Croatia* [GC], no. 15766/03, §§ 143-45, ECHR 2010-...). В релевантната си част тези разпоредби гласят следното:

Член 14 от Конвенцията (забрана на дискриминацията)

„Упражняването на правата и свободите, изложени в тази Конвенция, следва да бъде осигурено без всякаква дискриминация, основана на пол, раса, цвят на кожата, език, религия, политически и други убеждения, национален или социален произход, принадлежност към национално малцинство, имущество, рождение или друг някакъв признак.“

Член 2 от Протокол № 1 (право на образование)

“Никой не може да бъде лишен от правото на образование. ...“

A. Доводи на страните

46. Жалбоподателите твърдят, че изискването към тях да плащат такси за своето средно образование е неоснователно. Според тях начинът, по който вътрешното право урежда този въпрос, предизвиква неяснота, води до грешки и злоупотреба и им налага несъразмерно бремене. Според тях не е ясно кой трябва да плати таксите: учениците, които не разполагат с доходи или имущество, или техните родители. Таксите не преследват никаква законна цел и не постигат надлежен баланс между интересите на лицето и обществения интерес. В България средното образование е предпоставка за получаването на всякакъв вид заетост и липсата на такова образование означава, че съответните лица няма да могат да се интегрират добре или дори да си гарантират прехраната. Съгласно член 28 от Конвенцията за правата на детето на ООН, държавата има задължението да помага на децата в

стремежа им да станат пълноценни граждани на обществото. Създавайки непреодолими препятствия пред завършването на тяхното средно образование, държавата им пречи да се развиват по този начин. Изискването към жалбоподателите да плащат такси според тях е дискриминационно, тъй като те са в същата ситуация като останалите им съученици. Съгласно Конституцията от 1991 г. всички лица, пребиваващи в България, имат едни и същи права и задължения независимо от своето гражданство и статут. Накрая, трябва да се има предвид, че жалбоподателите са били деца към процесния момент и следователно са имали право на специална защита съгласно Конвенцията за правата на детето, която представлява част от вътрешното право.

47. Правителството твърди, че жалбоподателите не са били дискриминирани при упражняването на правото им на образование. То се позовава на законодателните разпоредби, уреждащи задължението на определени чужденци да плащат такси за своето образование, и посочва, че към съответния момент жалбоподателите не са попадали в нито една от изключените категории. Освен това Правителството посочва, че напълно споделя мотивите на Върховния административен съд и заявява, че изискването за плащане на разумни суми за обучение в училище не представлява дискриминация.

Б Оценка на Съда

1. Попадат ли фактите по делото в приложното поле на една или повече от другите материалноправни разпоредби на Конвенцията?

48. Член 14 допълва другите материалноправни разпоредби на Конвенцията и нейните протоколи. Той няма самостоятелно съществуване, тъй като има действие единствено във връзка с „упражняването на правата и свободите“, охранявани от тези разпоредби. Въпреки че приложението на член 14 не предполага нарушение на тези разпоредби, няма място за прилагането му, освен ако въпросните факти не попадат в приложното поле на една или повече от последните (виж, наред с много други източници, *Rasmussen v. Denmark*, 28 ноември 1984 г., § 29, Серия А по. 87). Следователно забраната за дискриминация в член 14 се простира отвъд упражняването на правата и свободите, които Конвенцията и протоколите изискват от всяка държава да гарантира. Тя се прилага и спрямо тези допълнителни права, попадащи в общото приложно поле на който и да било член от Конвенцията или нейните протоколи, които държавата доброволно е решила да предостави (виж *Дело „във връзка с определени аспекти на законите за използването на езици в*

образование в Белгия” срещу Белгия (по същество), 23 юли 1968 г., стр. 33-34, § 9, Серия А № 6; *Stec and Others v. the United Kingdom* (dec.) [GC], nos. 65731/01 и 65900/01, §§ 39 и 40, ECHR 2005-X; *E.B. v. France* [GC], no. 43546/02, § 48, ECHR 2008-...; *Andrejeva v. Latvia* [GC], no. 55707/00, § 74, ECHR 2009-...; и *Sejdić and Finci v. Bosnia and Herzegovina* [GC], nos. 27996/06 и 34836/06, § 39, 22 декември 2009 г.).

49. Поради това трябва да бъде решено дали положението на жалбоподателите попада в приложното поле на член 2 от Протокол № 1. По този въпрос трябва първо да бъде отбелязано, че съществуват известни съмнения дали средното образование е обхванато от тази разпоредба (виж *Leyla Şahin v. Turkey* [GC], no. 44774/98, §§ 136, ECHR 2005-XI). На второ място, въпреки че тази разпоредба не може да бъде тълкувана като налагаща задължение на страните съдоговорителки да създадат или да субсидират конкретни образователни заведения, всяка държава, която прави това, е задължена да осигури ефективен достъп до тях (виж Дело „във връзка с определени аспекти на законите за използването на езици в образованието в Белгия“ (по същество), стр. 30-31, §§ 3 и 4, и *Leyla Şahin*, § 137, и двете цитирани по-горе). С други думи, достъпът до образователни институции, които съществуват в определен момент, е присъща част от правото, предвидено в първото изречение на член 2 от Протокол № 1 (виж *Kjeldsen, Busk Madsen and Pedersen v. Denmark*, 7 декември 1976 г., § 52, Серия А no. 23; *Mürsel Eren v. Turkey*, no. 60856/00, § 41, ECHR 2006-II; *İrfan Temel and Others v. Turkey*, no. 36458/02, § 39, ECHR 2009-...; и *Oršuš and Others*, цитирано по-горе, § 146). По отношение на настоящото дело, жалбоподателите са се записали и посещават средни училища, създадени и управлявани от българската държава (виж параграф 11 по-горе). По-късно от тях е поискано, с оглед на тяхното гражданство и имиграционен статут, да заплатят учебни такси, за да продължат средното си образование (виж параграфи 17-20, 25-28 и 30 по-горе). Следователно тяхното оплакване попада в приложното поле на член 2 от Протокол № 1. Това е достатъчно, за да бъде приложим член 14 от Конвенцията.

2. *Имало ли е разлика в третирането на жалбоподателите и на други лица, намиращи се в аналогично положение?*

50. Жалбоподателите – ученици в средно училище – за разлика от други лица в тяхното положение, са принудени да плащат училищни такси. Това се дължи изключително на тяхното гражданство и имиграционен статут, тъй като съгласно Закона за народната просвета от 1991 г. само български граждани и определени категории чужденци имат право на безплатно основно и средно образование (виж параграф 32 по-горе). По този начин жалбоподателите явно са третирани по по-

неблагоприятен начин от другите в сравнително сходна ситуация поради субективни причини.

3. *Разликата в третирането имала ли е обективно и разумно оправдание?*

51. Дискриминация означава различно третиране, без обективно и разумно оправдание, на лица в сравнително сходно положение; с други думи, налице е дискриминация, ако въпросното разграничение не преследва законна цел или средствата, използвани за постигането ѝ, нямат разумно отношение на пропорционалност с нея (виж, наред с много други източници, *D.H. and Others v. the Czech Republic* [GC], no. 57325/00, §§ 175 и 196, ECHR 2007-...).

52. Държавите се ползват с определена свобода на преценка, когато преценяват дали и до каква степен разликите в иначе сходни ситуации оправдават различно третиране. Обхватът на тази свобода се променя според обстоятелствата, предмета и обстоятелствата около него (виж, наред с други източници, *Rasmussen*, цитирано по-горе, § 40). Така държавите обикновено се ползват с широко поле за преценка, когато става дума за общи мерки от икономическа или социална стратегия (виж *Stec and Others v. the United Kingdom* [GC], no. 65731/01, § 52, ECHR 2006-VI; *Runkee and White v. the United Kingdom*, nos. 42949/98 и 53134/99, § 36, 10 май 2007 г.; *Burden v. the United Kingdom* [GC], no. 13378/05, § 60 *in fine*, ECHR 2008-...; *Andrejeva*, цитирано по-горе, § 83; *Carson and Others v. the United Kingdom* [GC], no. 42184/05, § 61, ECHR 2010-...; *Clift v. the United Kingdom*, no. 7205/07, § 73, 13 юли 2010 г.; и *J.M. v. the United Kingdom*, no. 37060/06, § 54, 28 септември 2010 г.). От друга страна, пред Съда трябва да бъдат представени много сериозни аргументи, за да може той да счете разлика в третирането, основана единствено на гражданство, за съвместима с Конвенцията (виж *Gaygusuz v. Austria*, 16 септември 1996 г., § 42, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-IV; *Koua Poirrez v. France*, no. 40892/98, § 46, ECHR 2003-X; *Luczak v. Poland*, no. 77782/01, § 48, ECHR 2007-XIII; *Andrejeva*, цитирано по-горе, § 87; *Zeibek v. Greece*, no. 46368/06, § 46 *in fine*, 9 юли 2009 г.; *Fawsie v. Greece*, no. 40080/07, § 35, 28 октомври 2010 г.; и *Saidoun v. Greece*, no. 40083/07, § 37, 28 октомври 2010 г.).

53. Съдът от самото начало подчертава, че задачата му по настоящото дело не е да реши дали и до каква степен държавите могат да начисляват такси за средно – или, в действителност, каквото и да било – образование. В миналото той е признавал, че правото на образование, по своето естество, изисква уредба от държавата и че тази уредба може да се различава по време и място според нуждите и ресурсите на общността (виж Дело „във връзка с определени аспекти на законите за използването на езици в образованието в Белгия“ (по същество), цитирано по-горе, стр.32, § 5; *Campbell and Cosans v. the*

United Kingdom, 25 февруари 1982 г., § 41, Серия А no. 48; *Çiftçi v. Turkey* (dec.), no. 71860/01, ECHR 2004-VI; *Mürsel Eren*, цитирано по-горе, § 44; и *Konrad and Others v. Germany* (dec.), no. 35504/03, ECHR 2006-XIII). Съдът трябва единствено да реши дали, след като държавата е решила доброволно да предоставя това образование безплатно, тя може да откаже тази облага на определена група лица, тъй като концепцията за дискриминация включва случаи, в които едно лице или група се третира, без надлежно основание, по по-неблагоприятен начин от друга такава, дори ако по-благоприятното третиране не се изисква от Конвенцията (виж *Abdulaziz, Cabales and Balkandali v. the United Kingdom*, 28 май 1985 г., § 82, Серия А no. 94; *Ünal Tekeli v. Turkey*, no. 29865/96, § 51 *in limine*, ECHR 2004-X (extracts); *Zarb Adami v. Malta*, no. 17209/02, § 73, ECHR 2006-VIII; *Kafkaris v. Cyprus* [GC], no. 21906/04, § 161 *in limine*, ECHR 2008-...; и *J.M. v. the United Kingdom*, цитирано по-горе, § 45 *in fine*).

54. След като по този начин изяснява границите на своето разследване, Съдът го започва, като отбелязва, че една държава може да има законни причини за съкращаването на използването на изискващи ресурси публични услуги – като програми за социално подпомагане, обществени придобивки и здравеопазване – от страна на имигранти с право на краткосрочно пребиваване и без право на пребиваване, които, по принцип, не участват във финансирането им. Тя може, също така, при определени обстоятелства, обосновано да диференцира различни категории чужденци, пребиваващи на нейна територия. Например, преференциалното третиране на граждани на държавите – членки на Европейския съюз – някои от които са освободени от училищни такси към момента на присъединяване на България към Съюза (виж параграф 32 по-горе) – може да се каже, че е обективно и разумно оправдано, тъй като Съюзът формира специален правен ред, който, освен това, установява собствено гражданство в него (виж, *mutatis mutandis*, *Moustaquim v. Belgium*, 18 февруари 1991 г., § 49 *in fine*, серия А no. 193, и *C. v. Belgium*, 7 август 1996 г., § 38, *Reports* 1996-III).

55. Въпреки че подобни аргументи се прилагат в определена степен в областта на образованието – което е една от най-важните публични услуги в съвременната държава – те не могат да бъдат транспонирани там без уговорка. Вярно е, че образованието е дейност, която е сложна за организиране и скъпа за осъществяване, като ресурсите, които властите могат да й отделят, задължително са ограничени. Вярно е също така, че при вземането на решение за това как да се урежда достъпът до образование и по-специално, дали да се начисляват или да не се начисляват такси за него и на кого да се начисляват, държавата трябва да постига баланс между образователните нужди на лицата, които са под нейна юрисдикция, от една страна, и, от друга страна,

ограничената ѝ способност да ги поеме. Съдът обаче не може да пропусне факта, че, за разлика от някои други обществени услуги, (виж *Nitecki v. Poland* (dec.), no. 65653/01, 21 март 2002 г., и *Pentiacova and Others v. Moldova* (dec.), no. 14462/03, ECHR 2005-I, относно здравеопазването; *Будина срещу Русия* (dec.), № 45603/05, ECHR 2009-...; *Carson and Others*, цитирано по-горе, § 64; *Zeibek*, цитирано по-горе, §§ 37-40; и *Zubczewski v. Sweden* (dec.), no. 16149/08, 12 януари 2010 г., относно пенсиите; и *Niedzwiecki v. Germany*, no. 58453/00, §§ 24 и 33, 25 октомври 2005 г.; *Okpysz v. Germany*, no. 59140/00, §§ 18 и 34, 25 октомври 2005 г.; *Weller v. Hungary*, no. 44399/05, § 36, 31 март 2009 г.; *Fawsie*, цитирано по-горе, §§ 27-28; и *Saidoun*, цитирано по-горе, §§ 28-29, относно помощи за деца), образованието е право, което се ползва с пряка защита съгласно Конвенцията. То е изрично закрепено в член 2 от Протокол № 1 към Конвенцията (виж *Дело „във връзка с определени аспекти на законите за използването на езици в образованието в Белгия“* (по същество), цитирано по-горе, стр.30-31, § 3). То е и много особен вид публична услуга, от която не само се ползват пряко тези, които я използват, но и която обслужва по-широки социални функции. Действително, Съдът вече е имал повод да отбележи, че „в едно демократично общество правото на образование ... е задължително за поддържането на правата на човека [и] играе... фундаментална роля...“ (виж *Leyla Şahin*, цитирано по-горе, § 137). Освен това, за да се постигне плурализъм и по този начин – демокрация, обществото има интерес от интеграцията на малцинствата (виж *Konrad and Others*, цитирано по-горе).

56. Според Съда свободата на преценка на държавата в тази област се увеличава според степента на образование, обратнопропорционално на важността на това образование за съответните лица и за обществото изобщо. Така, на равнище университет, който към днешна дата остава свободно избираем за много хора, по-високите такси за чужденци – и изобщо таксите като цяло – изглеждат широко използвана практика и могат, при настоящите обстоятелства, да се считат за напълно обосновани. Обратното се отнася за основното образование, което осигурява основна литературна и математическа грамотност – както и интегриране и първи преживявания в обществото – и е задължително в повечето държави (виж *Konrad and Others*, цитирано по-горе).

57. Средното образование, което се разглежда в настоящото дело, попада между тези две крайности. Разграничението се потвърждава от разликата във формулировките на букви (а), (б) и (с) от член 28 § 1 от Конвенцията на ООН за правата на детето, първата от които изисква от държавите да „направят началното образование задължително и безплатно за всички“, докато втората и третата ги призовава да „насърчат развитието на различни форми на средно образование... и вземат подходящи мерки, като въвеждането на безплатно образование

и предоставяне на финансова помощ в случай на необходимост“ и да „направят висшето образование достъпно за всички на основата на способностите и с всички подходящи средства“ (виж параграф 33 по-горе). То е потвърдено и от разграничението между тези три нива на образование в Международния пакт за икономически, социални и културни права (виж параграф 34 по-горе). Съдът обаче е наясно с факта, че докато все повече държави се придвижват към т.нар. „основано на знание“ общество, средното образование играе все по-голяма роля за успешното личностно развитие и за социалната и професионална интеграция на съответните лица. Действително, в едно съвременно общество липсата на нещо повече от основни познания и умения представлява пречка пред успешното личностно и професионално развитие. Тя пречи на съответните лица да се настроят към своята среда и има важни последици за тяхното социално и икономическо благополучие.

58. Тези съображения са в полза на една по-строга проверка от Съда на пропорционалността на мярката, която засяга жалбоподателите.

59. При оценката на тази съразмерност не е необходимо Съдът, при конкретните обстоятелства на това дело, да решава дали българската държава има право да лиши всички незаконно пребиваващи граждани от средства за образование – като безплатно образование – които тя се е съгласила да предоставя на своите граждани и определени ограничени категории чужденци. Не Съдът е този, който трябва да разглежда абстрактно дали националното право съответства на Конвенцията (виж, наред с други източници, *McCann and Others v. the United Kingdom*, 27 септември 1995 г., § 153, Серия А no. 324; *Pham Hoang v. France*, 25 септември 1992 г., § 33, Серия А no. 243; *Etxeberria and Others v. Spain*, nos. 35579/03, 35613/03, 35626/03 и 35634/03, § 81, 30 юни 2009 г.; и *Романенко и други срещу Русия*, № 11751/03, § 39, 8 октомври 2009 г.). Той трябва да ограничи вниманието си, доколкото е възможно, до конкретните обстоятелства по делото пред него (виж, наред с други източници, *Wettstein v. Switzerland*, no. 33958/96, § 41, ECHR 2000-XII, и *Sommerfeld v. Germany* [GC], no. 31871/96, § 86, ECHR 2003-VIII). Поради това Съдът ще отчете основно личното положение на жалбоподателите.

60. По този въпрос Съдът от самото начало отбелязва, че жалбоподателите не са били в положение на лица, които пристигат в страната незаконно и след това предявяват иск за ползване на нейните публични услуги, включително безплатно посещаване на учебни занятия (виж параграф 10 по-горе). Дори когато жалбоподателите се оказват, в известна степен неумишлено, в положението на чужденци без разрешения за постоянно пребиваване (виж параграфи 11 и 13-16 по-горе), властите не разполагат със съществено възражение срещу

оставането им в България и очевидно никога не са имали каквито и да било сериозни намерения да ги депортират (виж параграфи 13 и 14 по-горе и окончателното решение за допустимост по настоящото дело; сравни също, *mutatis mutandis*, *Anakomba Yula v. Belgium*, no. 45413/07, § 38, ECHR 2009-... (извлечения)). Действително, в процесния период жалбоподателите са предприели стъпки за нормализиране на своето положение (виж параграфи 13-16 по-горе). Следователно каквито и да било съображения във връзка с необходимостта да бъде спрян или обърнат потокът от нелегални имигранти явно не се прилагат към случая на жалбоподателите (противното, *mutatis mutandis*, *15 Foreign Students v. the United Kingdom*, nos. 7671/76 и четиринадесет други, Решение на Комисията от 19 май 1977 г., Decisions and Reports (DR) 9, стр.185; *Sorabjee v. the United Kingdom*, no. 23938/94, Решение на Комисията от 23 октомври 1995 г., недокладвано; *Dabhi v. the United Kingdom*, no. 28627/95, Решение на Комисията от 17 януари 1997 г., недокладвано; и *Vikulov and Others v. Latvia* (dec.), no. 16870/03, 25 март 2004 г.).

61. Не може да се каже и че жалбоподателите са се опитали да злоупотребят с българската образователна система (виж, *mutatis mutandis*, *Weller*, цитирано по-горе, § 36). Не е бил техен изборът да се установят в България и да се учат там; те идват да живеят в страната на много ранна възраст, тъй като майка им се е омъжила за български гражданин (виж параграф 10 по-горе). Жалбоподателите не биха могли реално да решат да отидат в друга държава и да продължат своето средно образование там (виж параграфи 9 и 10 по-горе). Освен това няма индикации, жалбоподателите, които са били напълно интегрирани в българското общество и са говорили свободно български език (виж параграф 11 по-горе), да са имали каквито и да било специални образователни нужди, които биха изисквали допълнително финансиране за техните училища.

62. Властите обаче не вземат предвид който и да било от тези фактори. Действително, тъй като член 4, ал. 3 от Закона за народната просвета от 1991 г. и решението за определяне на такси на министъра на образованието, прието през юли 2004 г. съгласно този член (виж параграфи 18 и 32 по-горе), не предвиждат искане за изключване от плащането на училищни такси, не изглежда властите да са могли да направят това.

63. Съдът, от своя страна, счита, че, при конкретните обстоятелства на настоящото дело, изискването жалбоподателите да плащат такси за своето средно образование заради своето гражданство и имиграционен статут не е обосновано. Поради това е налице нарушение на член 14 от Конвенцията във връзка с член 2 от Протокол № 1.

64. С оглед на това заключение не е необходимо да се разглежда самостоятелно оплакването по член 2 от Протокол № 1 (виж, *mutatis*

mutandis, Darby, § 35; *Pla and Puncernau*, § 64; и *Oršuš and Others*, § 186, всички цитирани по-горе).

II. ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЧЛЕН 41 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

65. Член 41 от Конвенцията предвижда следното:

„Ако Съдът установи, че е имало нарушение на Конвенцията или на Протоколите към нея и ако вътрешното право на съответната Високодоговаряща страна допуска само частично обезщетение, Съдът, ако е необходимо, постановява предоставянето на справедливо обезщетение на потърпевщата страна.“

А. Вреди

66. Жалбоподателите претендират, на първо място, обезщетение за материални вреди. Г-н Анатолий Пономарьов иска да му бъдат възстановени 65 евро (EUR)¹ и 1 250 български лева (BGN), които той е платил за такси, за да получи разрешение за постоянно пребиваване, 500 лева, платени като глоба, 800 евро, платени за учебни такси и 2 500 лева, платени за съдебни такси и за фотокопия, пощенски разходи и превод на документи. Г-н Виталий Пономарьов иска да му бъдат възстановени 65 евро и 1 250 лева, които той е платил за такси, за да получи разрешение за постоянно пребиваване, и 10 000 лева, платени за учебни и съдебни такси и за превод на документи, плюс 2 350 лева за съдебни разноски. Жалбоподателите не представят каквито и да било документи в подкрепа на исковете си, като посочват, че са представили такива документи по-рано в производството.

67. На второ място, всеки от жалбоподателите претендира по 50 000 евро за нематериални вреди.

68. Правителството твърди, че сумите, претендирани за материални вреди, не се отнасят до констатираното нарушение. Що се отнася до исковете за нематериални вреди, то твърди, че исканите суми са прекомерни и неоснователни. Според него всяка сума, присъдена по това перо, следва да отразява единствено вредите, претърпени в резултат от нарушението, констатирано от Съда, и следва да не превишава обичайните суми, присъждани в такива случаи.

69. След приключването на делото, заведено от училището срещу г-н Виталий Пономарьов за възстановяване на сумите, дължими от него (виж параграф 30 по-горе), последният претендира допълнителни 6 744,45 лева за материални вреди, съответстващи на общата сума,

1. Обменният курс на еврото към българския лев е фиксиран от закона (член 29, ал. 2 от Закона за българската народна банка от 1997 г. и решение № 223 на Българската народна банка от 31 декември 1998 г.). Едно евро (EUR) е равно на 1,95583 български лева (BGN).

която му е било наредено да заплати за такси, лихви и съдебни разноски. Правителството не представя коментар по допълнителния иск.

70. Съдът отбелязва, че няма причинно-следствена връзка между констатираното нарушение и сумите, платени от двамата жалбоподатели за такси за получаването на разрешения за постоянно пребиваване и от първия жалбоподател като глоба за незаконно пребиваване в България (виж параграф 16 по-горе и решенията по допустимостта по настоящото дело). Поради това тези суми не могат да бъдат присъдени. Що се отнася до съдебните такси и другите разноски, жалбоподателите не се предоставили разбивка, която да позволи на Съда да реши дали и до каква степен те се отнасят до констатираното нарушение. При тези обстоятелства и като се имат предвид условията на член 60 §§ 2 и 3 от неговия Правилник, Съдът отхвърля тази част от иска.

71. Що се отнася до сумите, които се твърди, че са платени от жалбоподателите за учебни такси, Съдът е убеден, че има пряка причинно-следствена връзка с нарушението, констатирано по настоящото дело. Жалбоподателите обаче не са доказали по убедителен за Съда начин, че са били принудени да платят или че действително са платили въпросните суми. При тези обстоятелства Съдът не може да присъди никаква част от тях (виж, *mutatis mutandis*, *Steel and Morris v. the United Kingdom*, no. 68416/01, § 105, ECHR 2005-II).

72. От друга страна, Съдът счита, че жалбоподателите са изживели определена фрустрация заради дискриминацията, на която са били жертви. Сумите, които те претендират в тази връзка обаче изглеждат прекомерни. Произнасяйки се на справедлива основа, съгласно изискванията на член 41, Съдът присъжда на всеки от тях по 2 000 евро, плюс всякакви данъци, които може да бъдат начислени върху тази сума.

Б. Разходи и разноски

73. Жалбоподателите търсят плащане на 4 000 евро, платени за тяхното процесуално представителство пред националните съдилища и пред Съда. Въз основа на информация, предоставена от процесуалните представители на жалбоподателите, съгласно която жалбоподателите не са му платили до този момент нищо за неговите правни услуги, Съдът разбира иска като означаващ, че всяка сума, присъдена по това перо, следва да бъде платена на процесуалния представител на жалбоподателите, г-н В. Стоянов.¹

1. Поправено на 30 август 2011 г.: добавено е това изречение.

74. Правителството оспорва претенцията като недоказана и нереалистична.

75. Съгласно практиката на Съда жалбоподателите имат право да им бъдат възстановени разходите и разносните единствено до степента, до която се докаже, че те са действително и по необходимост направени и разумни като количество. Освен това, съдебните разноси се възстановяват само доколкото са свързани с констатираното нарушение (виж *D.H. and Others v. the Czech Republic*, цитирано по-горе, § 220). В настоящия случай, с оглед на информацията, с която разполага, и посочените по-горе критерии и като отбелязва, че част от жалбата е обявена за недопустима, друга е заличена от списъка (виж параграф 5 по-горе), Съдът счита за разумно да присъди общо 2 000 евро на жалбоподателите, плюс всякакви данъци, които може да им бъдат начислени върху тази сума, като тази сума подлежи на плащане на техния процесуален представител, г-н В. Стоянов.¹

В. Лихва за забава

76. Съдът намира за уместно, лихвата за просрочване да се базира на пределната лихва по заеми на Централната европейска банка, към която следва да се добавят три процентни пункта.

ПО ТЕЗИ СЪОБРАЖЕНИЯ СЪДЪТ ЕДИНОДУШНО

1. *Приема*, че е налице нарушение на член 14 от Конвенцията във връзка с член 2 от Протокол № 1;
2. *Приема*, че не се налага да разгледа жалбата самостоятелно съгласно член 2 от Протокол № 1;
3. *Приема*,
 - а) че държавата ответник следва да плати, в срок от три месеца, считано от датата, на която решението стане окончателно по смисъла на член 44 § 2 от Конвенцията, следните суми, които се конвертират в български лева по курса, който е в сила към датата на плащане:
 - (i) на първия жалбоподател, 2 000 евро (две хиляди евро), плюс всякакви данъци, които биха могли да бъдат наложени върху тази сума, за неимуществени вреди;

1. Поправено на 30 август 2011 г.: „като тази сума подлежи на плащане на техния процесуален представител, г-н В. Стоянов“ добавено в края на изречението.

- (ii) на втория жалбоподател, 2000 евро (две хиляди евро), плюс всякакви данъци, които биха могли да бъдат наложени върху тази сума, за неимуществени вреди;
 - (iii) на двамата жалбоподатели заедно, 2 000 евро (две хиляди евро), плюс всякакви данъци, които биха могли да им бъдат наложени върху тази сума, за разходи и разноси, дължими директно на техния процесуален представител, г-н В. Стоянов;¹
 - б) че от изтичането на гореспоменатите три месеца до плащането се дължи обикновена лихва върху горните суми в размер, равен на пределната лихва по заеми на Централната европейска банка за периода на просрочие плюс три процентни пункта;
4. *Отхвърля* останалата част от претенцията на жалбоподателите за справедливо обезщетение.

Изготвено на английски език и съобщено писмено на 21 юни 2011 г., в съответствие с член 77 §§ 2 и 3 от Правилника на Съда.

Лоурънс Ърли
Секретар

Николас Браца
Председател

1. Поправено на 30 август 2011 г.: добавени са думите: „дължими директно на техния процесуален представител, г-н В. Стоянов“.